

Hangi Osmanlý

Yeni Dönemin, Yeni Türkiye'sinin, Yeni Ortaya Çýkmýþ Yiyici Yazarlarý Osmanlýyý övüp, Atatürk Türkiye'sini kötülemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Onlara göre Osmanlý cennetti, Cumhuriyet cehennem… Utanmasalar Osmanlý Devletini, Atatürk'ün yýktýđýný bile söyleyecekler. Ýçlerinde utanmazlýđý buraya kadar tapýyanlar da yok deđil.

17. Yüzyýl'n büyük bilim bilimcisi Katip Çelebi'sinin tanýklýđýyla, Osmanlý'nın Kanuni Sultan Süleyman'a kadar dođru çizgide olduđunu söyleyebiliriz. Felsefe, bilim ve din birlikte okullarda okutuluyordu. Sonra felsefe yasaklandý, bilimler yararlı yararsýz diye sýnyflandýrýldý ve çođaltýlmýþ dinin bilgileri her peyin temeli yapıldý. Çöküp böyle baþladý, diyor, Çelebi…

Yeni Dönemin, Yeni Türkiye'sinin, Yeni Ortaya Çýkmýþ Yiyici Yazarlarý Osmanlýyý övüp, Atatürk Türkiye'sini kötülemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Onlara göre Osmanlý cennetti, Cumhuriyet cehennem… Utanmasalar Osmanlý Devletini, Atatürk'ün yýktýđýný bile söyleyecekler. Ýçlerinde utanmazlýđý buraya kadar tapýyanlar da yok deđil.

17. Yüzyýl'n büyük bilim bilimcisi Katip Çelebi'sinin tanýklýđýyla, Osmanlý'nın Kanuni Sultan Süleyman'a kadar dođru çizgide olduđunu söyleyebiliriz. Felsefe, bilim ve din birlikte okullarda okutuluyordu. Sonra felsefe yasaklandý, bilimler yararlı yararsýz diye sýnyflandýrýldý ve çođaltýlmýþ dinin bilgileri her peyin temeli yapıldý. Çöküp böyle baþladý, diyor, Çelebi…

Gelelim fes hayraný Osmanlýcýlarýn yere göđe koyamadýklarý Osmanlý'nın hallerine, tarihten yapraklar vererek: Dođan Avcýođlu'nun “Türkiye'sinin Düzeni” eserinden bazı alýntýlar yaparak dönemi birlikte hatýrlayalım.

Önce
1838 Balta Limaný Antlaþmasýný hatýrlamalýyýz.

Ýngiliz Dýþiþleri Bakaný Palmerston'un “Capo d’Opera Paheser” diye selamladýđ antlaþma, Osmanlý Ýmparatorluđu'snu serbest ticarete en ileri biçimde açmaktadır. Nitekim 1849'da Palmerston “Ticaret ilþkilerinde Osmanlý devleti, bütün öteki devletlerden çok serbest müsaadelerde bulunmaktadır” diye bizi övecektir. Gerçi daha önce de yabancılar, kapitülasyonlardan yararlanmaktadırlar. Ýthal mallarý, ancak yüzde 3 gibi önemsiz bir gümrük resmi ödemekteydi. Hatta yüzde 3'ün Türk parasý karþýlýđý belli senelerde tespit edildiðinden ve antlaþmaların imzalandýklarý tarihlerden önceki yýllarda önemli fiyat yükselmeleri olduđundan, yüzde 3 gümrük resmi, gerçekte yüzde 1-1,5'tan ibarettir. Ayrıca Avrupalýlar, vergi ödemezlerdi. Bununla birlikte, Osmanlý Ýmparatorluđu'snda serbest ticarete önemli kayýtlar getirilmiþti. Ýç ticaret Osmanlý tebaasýna aitti. Yabancı tüccar, iç ticarete girip yerlilerle rekabet edemezdi. Birçok malın alým-satýmý, bir ruhsat bedeli karþýlýđýnda belli kípilerin tekeline verilmiþti. Üretici, malýný ruhsat sahibi bu kípilere satmak zorundaydı. “Yed-i vahit=tekel” denilen bu usul, yalnız hububat vb. gibi iç ürünlere deđil, ithal mallarýna da uygulanmaktaydı. Meselâ kahve ithal edenler, mallarýný yed-i vahit, yani tekel sahibine satmakla yükümlüydüler. Mýsýr'da Mehmet Ali, bu yed-i vahit usulünü dýþ ticareti devletleþtirme yolunda

kullanmıyıp, bu sayede elde ettiği gelirlerden, güçlü bir ordu ve sanayi kurma yolunda geniş ölçüde yararlanmıyptı.

Bu tekel durumu, İngiliz tüccarlarının rahatsız ediyordu. Nitekim Palmerston, 30 Kasım 1833'te İstanbul'daki sefirine yazdığı mektupta, "Yed-i vahit usulünü kaldırmaya çalışıpın" direktifini vermişti. Palmerston'a göre, "imalâtçı, mamullerini, alıp fiyatlarının kendileri tespit eden imtiyazlı kimselere satmak zorunda bırakıldıkça, Türk sanayinin ileri gitmesi olanaksızdı. Bundan başka iç ticaretten geniş ve çepitli vergiler alınmaktaydı, Emtianın bir pehirden ötekine nakli, ruhsat tezkeresi gerektirmekteydi. Püphesiz, kapitalist gelişme yoluna girmeye niyetlenen bir Türkiye'nin, iç ticarete, getirilen prekapitalist düzene özgü bütün bu kayıtları kaldırması lüzumluymuştu, ama yüksek gümrük duvarlarıyla ileri kapitalist ülkelerden kendi iç pazarını korumak partıyla. Oysa 1838 Antlaşması ile, dıba karpı korunma tedbiri getirilmeden içindeki kayıtların kaldırılması, ülkeyi, Av-upa'nın açık pazarı yapmıyptı.

1838
Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşmasından söz ediyorduk.

Antlaşmanın belli baplı hükümleri şöyle özetlenebilir:

1-Antlaşma, Osmanlı İmparatorluğunun, bütününde uy-gulanacaktır (Mısır'ın kapitalist gelişmesinde stratejik rol oynayan dıp ticaret tekeli, bu antlaşmaya dayanarak yıkılmıyptı).

2-"İlebet mer'î ve muteber" olduğu belirtilen antlaşma hükümlerinden, öteki bütün devletler yararlanabilecektir ("Nitekim öteki Avrupa devletleriyle de aynı tipte antlaşmalar imzalanmıyptı).

3-Kapitülasyonlar devam edecek, antlaşmayla tanınan-yeni imtiyazlar, eskilerine eklenecektir.4-İngiliz tüccarlarının ortakları ve adamları için de İngiliz tüccarlarına tanınan bütün haklar sağlanacaktır.

5. Gerek iç, gerek dıp ticaret amacıyla, İngiliz tüccarları, ortakları ve adamları, memleketin her tarafında her çepit emtiayı, "bilaistisna" alıp satabileceklerdir.

6-Yed-i vahit usulü, "bilküllüye terk ve iptal" olunacaktır.

7-Emtia alımı ve nakli için tezkere istemeyektir. Tezkere isteyen vezirler ve memurlar, devletçe "biddetle takip olunacaklar ve İngiliz tüccarların bu yüzden uğrayacakları zararlar tazmin edilecektir.

8-İngiliz tüccarı, ortakları ve adamları, iç ticarete, en imtiyazlı yerli tüccardan fazla vergi ödemeyecektir.

9. Yhraç mallarından, ihracatın yapılacağı iskeleye kadar hiçbir vergi alınmayacak, iskelede yüzde 9 vergi alınacaktır.İskeleden ihracında ayrıca yüzde 3 gümrük resmi verilecektir.

10. Ýthalâta yalnız yüzde 3 ithal resmi ödenecektir.

Ayrıca yüzde 2 oranında ek vergi alınacaktır. Bunun dâhilinde it-hal malları, memleketin her tarafına vergisiz gidecek, bir yerden öbür yere tekrar tekrar götürülüp getirilse dahi, vergi ödenmeyecektir (Buna göre, bir Osmanlı tüccarı, içindeki bir yerden öbür yere götürüp satacağı emtia için yüzde 12 vergi öderken yabancı tüccar, ortakları ve adamları yüzde 5 vergi vereceklerdir! Nitekim İngiliz Dâhipleri Bakanlığı arşivlerinde bulunan bir belgede, bu acayip durum şu sözlerle belirtilmektedir: "1838 Antlaşması, Türk sanayine Edirne Antlaşmasından çok daha zararlıdır. 1829 Edirne Antlaşması, hiç olmazsa, yabancı emtiasına, yerli ürünlere oranla bir imtiyaz vermeydi...

11-Bu antlaşmanın İngiliz mallarına ve tebaasına tanıdığı imtiyaz ihlâl olunmadıkça, Osmanlı devleti, iç işlerinin yürütülmesinde "iz’ aç” edilmeyecektir.

12-İngiliz tebaası ve adamları, yalnız İngiliz mallarını değil, diğer ülkelerden gelmiş her türlü emtia ülkenin her yerinde serbestçe alıp satabilecektir. Bunlar için yalnızca yüzde 3 ithal resmi ve yüzde 2 ek vergi ödenecektir ki, bu da, yeni ve önemli bir imtiyazdır.

13-Yabancı emtia, Boğazlardan serbestçe geçecek, Osmanlı limanlarında bir gemiden ötekine aktarma edilebilecek, transit serbest olacak, bu muamelelerden ayrıca hiçbir resim alınmayacaktır.

1838 Osmanlı-İngiliz
Ticaret Antlaşmasının sonuçlarının hatırlayalım:

Prof.
Ömer Celâl Sarç, Tanzimat ve Sanayimiz adlı incelemesinde, bu iflâsın bilançosunu yapmaktadır.

Avrupa
fabrikalarının rekabetinden, önce pamuklu sana-yi zarar görmüştür. İstanbul ve Avrupa Türkiye’sinde bu sanayi zayıflatılmıştır. Fakat pamuğu aile içinde işleyenler, sefaletle düşmek pahasına, dayanmışlardır. Serbest ticaret yoluyla mucizeler vaat eden Urquhart, "İngiliz pamuk ipliklerinin ithali dolayısıyla, kazançlar yarıya, hattâ bazen üçte birine inmiştir. Ancak bu ithalat, dâhilde fiyatları düşürmek ve Türkiye pa-muk ipliklerinin ihracatını durdurmakla beraber, aile sanayinin hissedilir derecede yerini alamamıştır" demektedir. Fakat zamanla sanayinin çöküşü hızlanmış ve yaygınlaşmıştır. Önce pamuk, sonra ipek sanayi buhrana sürüklenmiştir. Viquesnel, 1845-1855 yıllarına ait olan eserinde. Pam, Halep, Amasya, Diyarbakır, Bursa gibi behirlerde, ipek tezgâhı sayısının gittikçe azaldığını yazmaktadır, Hommaire de Hell'e göre "boyalı bezlerin bütün halk sınıflarına nüfuzu" ipek sanayini yıkılmıştır. 1847'den önceki yıllarda Bursa, 25 bin okka ipek işleyen bir tezgaha sahipken, islenen ipek miktarı 4 bin okkaya, tezgah sayısı 75'e düşmüştür. 1851'de Mordtmann, "Unutmayalım ki, İstanbul'da hâlâ, hemen hemen hiçbir ecnebi ipekli kumaşın ithal edilmediği zamanları pek iyi hatırlayan birçok ta-cir vardır. Halbuki şimdi, Marsilya ve Trieste'den gelen her vapur, Milano. Lyon ve İsviçre'den balyalarca ipekli getirmektedir" demektedir.

Serbest
ticaret döneminde, bir köylü sanayi sayılabilecek olan ipek ipliği yapımı dahi sarsıntı geçirmektedir. Köylü, iplik yapımı yerine, kozayı işlemeyi tercih etmektedir. Mordtmann'a göre "birçok yıldan beri, gerek Amasya’da gerek Türkiye’nin öteki yerlerinde, kozalar, Avrupa kurumları tarafından satın

alınmaktadır. Bu durum, Türk sanayi bakımından sakıncalı ise de, üretici, iplik yapımı yerine, koza satmaktan daha çok yararlanmaktadır. Avrupa iplikçisi, Türk iplikçisinden daha yüksek fiyatlar ödediği sürece, bunun önüne geçilemeyecektir.”

1932

yılında Millet Meclisi’ne sunduğu bir raporda, Milletvekili Hayrettin, eskiden bir ipek şehri olan Bilecik’in serbest ticaretten sonraki durumunu şöyle özetlemektedir: “Vaktiyle gümrük kapılarını ardına kadar açtığımız sıralarda, Avrupa iplikçisi, Bilecik vilayetinde dutlukları kökünden söküp atmıştı.”

Böylece

1838-1850 arasında yerli üretim yok oldu. Yüzyılların birikimi Avrupa mallarını satın almak için harcadı. Yeniden satın almak ve yeni hayat biçimini sürdürebilmek için dıyardan borç almak ihtiyacı ortaya çıktı. Batılıların istediği de buydu.

Yık

borçlanma anlaşması, Reşit Paşa’nın sadrazamlığı sırasında, 1850 yılında yapılmıştır. Ne var ki, eski tereddütler sürdüğünden, Reşit Paşa, sadrazamlıktan uzaklaştırıldı, Bakanlar Kurulu borç alma mukavelesini feshetmiştir. Devlet, bu yüzden 2 milyon 200 bin Frank kadar bir tazminat ödemek zorunda kalmıştır. Fakat 1854’te borç alma çözüğü açılmıştır.

Yıpte bu

partlar altında ilk borç alma, Dent Palmer and Company aracılığıyla yapıldı. 3 milyon İngiliz Lirası tutarındaki borçlanma tahvillerinin faizi yüzde 6, ihraç fiyatı ise yüzde 80 idi. Yani 100 lira borçlanılıyor, gerçekte 80 lira alınıyordu. Ayrıca bankalara bir sürü komisyon ödeniyordu. Bu nedenle, Mısır vergisi gibi sağlam bir karşılık da gösterildiği halde, 3 milyon İngiliz lirası borçlanan devletin eline 1.5 milyon geçti.

Yık

borçlanmalar dizisinin sonuncusu, 1874 yılında yüzde 43.5 ihraç fiyatı üzerinden aktolundu. Yıpin ilgi çekici yanı, “Aman para verin” diye yalvaran her zaman biz deildik. Batı sermayedarları ve onların destekleyen hükümetleri, “borç para alın” diye bize baskı yapıyorlardı. İngiliz devlet adamları Parlamentoda, Osmanlı borç alımının başarısını sağlamak için Türkiye’ye övgü düzüyor, Abdülaziz gibi padişahları göklere çıkıyorlardı: Türkiye zengindi ve kalkınma yolundaydı.

Değerli

okuyucum günümüzü anlatıyoruz. Tarihimizden söz ediyoruz. Siz günümüzü anlattığımızı mı sandınız.

1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması sonucunda

ülkemize Liberal kapitalist uygulamalar girdi; Osmanlı ekonomisi çöktü. 1854’te borç almaya başladık. Borçlarımızı ödeyemeyince neler olduğunu hatırlayalım:

Rus tarafıysı bilinen ve “Mahmudof” denilen Mahmut Nedim Paşa’nın, İngilizler ise Mithat Paşa’yı tutuyorlardı. 1875 yılında belli bir süre borç faizlerinin yüzde 50’ünün ödeneceğini açıklaması üzerine, Avrupa’da kıyamet koptu. Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü garanti ettiğini unutan Avrupa, borcunu ödemeyen imparatorluğu Ruslar eliyle bir ders verdi. Ruslar, ancak Yeşilköy önlerinde durduruldular. İngilizlere Kıbrıs adası rüvet verilerek, Rusların empoze ettiği diğer partlar biraz hafifletilebildi. Bununla birlikte, borçlar konusunda bütün Avrupa devletleri ortak bir görüşe sahipti. Nitekim 1878 Berlin Kongresi’nde, Türk baş delegesi Kara Todorî Paşa’nın

itirazlarına rağmen, devletler, İstanbul'da, Osmanlı Maliyesini yönetecek Milletlerarası bir mali komisyon kurulmasını kabul ettiler. Devlet bütçesini bu komisyon yapacak ve uygulanmasını denetleyecektir! Bu kararın Babıali'de varattığı telâh içinde ehven-i ber sayılan Düyunu Umumiye sistemi, Muharrem Kararnamesi ile 1881'de yürürlüğe kondu.

Bütün devlet gelirlerinin yüzde 31.5'u Düyunu Umumiye elindedir. Yalnız tütün, tuz vb. gibi dolaylı vergiler değil, dolaysız vergilerin yüzde 22,9'u da bu kurumun kontrolindedir.

Düyunu Umumiye Meclisi vergileri toplamak için genip bir örgüt kurmuştur. 1912 yılında bu idarede 8931 memur çalışmaktadır. Bunların 5653'ü sürekli, 3253'ü geçicidir. Tabrada idarenin. 693 memuriyeti vardır 1910 yılında ise, Maliye Nezareti'nin memur sayısı 5472'den ibarettir. Parvus'un deyişiyle, örgüt, derece metindir ki, hin-i hacette Maliye Nezareti yerine kaim olabilir.

Düyunu Umumiye personelinin tayin ve azli, doğrudan doğruya Meclis'e aittir, yani bunların Türk devleti ile hiçbir ilişkisi yoktur. Ama bu personel, görevlerinin ifasında, devlet memuru sayılmaktadır. Osmanlı memurları, bunlara yardımcı ol-makla yükümlüdür. Devletin tayin ve azledemediği bu personel, devletten emekli maası almak hakkına sahiptir. Yabancı personele dahi, devlet hesabına emekli maası verilmesi için, bir kasa kurulmuştur. Parvus buna "görülmemiş hal" demektedir.

Devlet gelirlerinin büyük kısmına el koyan bu idare. Osmanlı Hükümetinin ricası üzerine, bazı vergileri de onun adı-na tahsil etmektedir. Ayrıca Avrupa'dan 1881'den sonra ya-pılan istikrazlara karşılık gösterilen yeni devlet gelirlerinin toplanıp alacaklılara ulaştırılmasını sağlamaktadır.

Demek ki, Düyunu Umumiye, yalnız devlet borçlarına karşılık gösterilen gelirleri toplayıp dağıtmakla yetinen bir kurum değildir. Tuz gibi bazı kaynakları kendi işletmektedir. Ydareye tahsis edilen bütün gelirini, kurduğu başka bir şirket aracılığıyla sağlamaktadır. Ayrıca, yabancı sermayenin riziko yüklenmeden Ymparatorluğa gelmesini gerçekleştiren bir garanti kurumudur. Meclis üyelerinin hemen hepsi, demiryolu şirketlerinin ve öteki yabancı sermaye kuruluşlarının yönetim kurullarında yer almışlar ve şirketlerin isteklerini devlete karşı başarıyla savunmuşlardır.

Ydarenin 2 milyon lira ihtiyat akçesi vardır. Yani Düyunu Umumiye, borçların ödenmesi için gerekli olandan daha fazla miktarda kaynağa el koymaktadır. Bu para, devletindir. Ama Düyunu Umumiye, bunu İtalyan, Alman, Fransız, İngiliz, Macar ve Japon tahvillerine yatırmış, Osmanlı Hazine Tahvilleri almaktan kaçınmıştır. Böylece, Düyunu Umumiye, Osmanlı Devleti'nin parasıyla, İtalyanların Trablusgarp savaşının finansmanına dahi katılmıştır.

Türkçü Yusuf Akçura, iyi anlatmaktadır: "Efendiler, büyük veya küçük her sermayedar kapana tutacağı fert veya millet hakkında aynı usulü takip eder, kapana yem asar, yani ferde veya millete ödünç para verir, ikrazatta bulunur. Pekala bilirsiniz ki, oğunu evlendirmek için, yahut tarlasını alabilmek için kasabada Avrupa büyük sermayesinin, Osmanlı Bankası namını taşıyan İngiliz-Fransız Bankası, Credit Lyonnais, Deutsche Bank, Banco di Roma ilh... Vasıtalarıyla (Türkiye'yi) nasııl zapt ve yadma ettiklerini anlarsınız"

Ne demişti Mehmet Akif: "Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar, Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?"

Diyorum ki, bir dönemdir uygulanan “neoliberal politikaların” Ülkemizi ne hale getirdiğini ve gerçek durumun ne olduğunu anlamak için bir de tarihi yeniden okumak gerekti. Dört yazıdır bunu yapmaya çalıştım.

Namık Kemal ZEYBEK

24.11.2016

www.aybegazete.com